

5

“Arnasguneak. Etorkizuneko erronkak”.

Aurkezpenari iruzkinak¹

Xabier Bengoetxea Muxika

Irakasle ohia

xabengo@gmail.com

Sarrera-data: 2018-12-03 / Onartze-data: 2019-01-10

Laburpena. “Arnasguneak. Etorkizuneko erronkak” artikuluari egindako iruzkin hauetan, Mikel Zalbiderekarpena eskertzeaz gain, testuaren irakurketak sortutako galderak, piztutako zalantzak eta berziki berrestea edota azpimarratzea merezi duen hainbat puntu dira aipagai. Oro har, adostasun handia adierazten da, bai egiten den diagnosiarekin, bai egoerari aurre egiteko proposatzen diren erronka eta ekinbideekin. Aldi berean, arnasguneen garrantzia eta zentralitatea ezbaian jartzen duten hainbat ikuspunturi lekua egiten zaio. Funtzio formalak, funtzio nazionalak, arnasguneen konfigurazioan duen eragina eta zentralitatea aztertzen da. Halaber, horrekin lotuta, hedabideek eta teknologia berriek hiztunen sozializazioan duten eragin ahalmen berrituak sortzen dituen zalantza eta galderak ekartzen dira hona. Horrek guztiak harreman-sare intimoetan izan dezakeen inpaktuaren kezka adierazten du. • **Hitz gakoak:** arnasgunea, gizarte-araua, autorregulazioa, funtzio formalak, konpartimentazio soziofuntzionala, herri-giroa, hizkuntza-komunitatea, kultura-kontsumoa.

Abstract. In commenting on “Arnasguneak: Etorkizuneko erronkak” (“Breathing spaces. Future Challenges”), besides showing gratitude for Mikel Zalvide’s contribution, there are questions and doubts that come to the fore after reading the text as well as several points that deserve going back over or being highlighted. Generally speaking, there is a great deal of consensus with both the diagnosis and the challenges and initiatives that are proposed to deal with the situation. At the same time, the importance of a breathing space and several points of view that question the influence on the configuration of breathing spaces and their central importance. Furthermore, there is mention of the doubts and questions arising from the renewed influential capacity that the media and new technologies have had on the socialization of speakers. • **Key words:** breathing spaces, social norms, self regulation, formal functions, socio-social compartmentalization, local environment, language community, cultural consumption.

ESKERTZA

Beti da eskergarria Mikel Zalbideren ekarpena. Arnasguneen gaia plazaratu eta gurera ekarri zuenetik, gaia sakontzen eta zehatz-mehatz aztertzen dihardu atsedetik hartu gabe, bere ohiko zehaztasunez. Arnasguneen gaian barna ibili nahi duenarentzat ezinbesteko itsasargia da. Oraingo honetan ere dokumentu osatua eta ondo hornitua eskaintzen digu. Dokumentu oso baliotsua zait, niri behintzat, arnasguneen inguruko hausnarketari jarraipena emateko. Oso modu xehean eta grafikoan azalduta daude, arnasguneen inguruko ertzak, han eta hemen, hainbatetan irakurri izan dizkiogunak. Oso tresna egokia izango da, argibideak behar ditugunean, behin eta berriz dokumentu horretara jotzeko. Mami asko dago hor eta irakurketa bakarra ez da aski, nire kasuan behintzat, horko alderdi guztiez jabetzeko.

Egin dizkiotan irakurketen ostean, sortu zaizkidan burutazioak, iruzkinak eta zalantzak azaltzen saiatuko naiz. Ez dira asko eta sakonak. Izan ere, nire ezjakintasunetik ezin baitezaket ekarpen handirik egin. Oro har, ez baitaukat ezadostasunik aurkezpenarekin. Funtsean bat nator hor esaten direnekin. Guri, dakienarengandik ikastea baitagokigu. Beraz, aukera hori eskaintzeagatik eskerrak.

Aurkezpenerako erabilitako metodologiaz

“Arnasguneak. Etorkizuneko erronkak” gaitzat hartuta, berariaz lantzekoa zazpi puntutara ekarri du gaia. Zazpi puntu horietara ekarri ditu arnasguneen gaiak dituen ertz eta ikuspuntu ezberdinak. Handik eta hemendik aztertu ditu ohiko zorrotasunez.

Azterketarako erabiltzen duen metodologia oso egokia eta argigarria iruditu zait. Hau da, galderen bidez gaia zazpi puntutara ekartzea eta, horrela, ertz ezberdinetatik hartuz zedarritzea. Atalez atal egitea azterketa, alegia. Asko laguntzen du horrek, gerora berrirakurketak egiteko ere. Hasiera batean, galdera bat gehiago gehitu nion nik. Hain zuzen, laugarrenaren ondoren, automatikoki beste bat ikusten nuen : “Zergatik ari zaigu hori gertatzen?”. Gerora konturatu nintzen: “Zer ari zaigu arnasguneetan gertatzen?” galderari ematen zaion erantzunean zehatz-mehatz aipatuak zeudela zergatiak ere.

Puntuz puntu jorratzea oso argigarria gertatzen da. Ikuspegi orokorrari, osotasunari, ez dio albo-kalterik ekartzen. Bestalde, atalez ataleko azterketak fokua gerturatzea ahalbideratzen du eta xehetasun eta ñabarduretan geratzeko aukera ematen.

Azterketarako erabiltzen duen metodologia oso egokia eta argigarria iruditu zait. Hau da, galderen bidez gaia zazpi puntutara ekartzea eta, horrela, ertz ezberdinetatik hartuz zedarritzea.

Arnasgunea zer den jakin nahi duenak, hor badauka nahiko elementu eta erreferentzia. Ulergarri egiteko moduan azalduak eta adibideez hornituak.

Horrela bada, nire iruzkinak ere, atalez atal eginak dira. Zazpi puntu horiek banan-banan hartu eta horietan oinarrituz egin ditut nire iruzkin xumeak. Flaxak gehiago dira, azterketa sakon eta uztartua baino. Deigarrien egin zaizkidan aipamenak hartu ditut eta, haietan oinarrituz, nire burutazioak edota zalantzak ekarri hona.

1. ZER DA ARNASGUNEA, ORO HAR?

I Fishman-en HINBE edo RLS oinarri hartuta, arnasgunea zer den oso zehatz azalduta dago. Ezaugarri asko eta modu ezberdinean azalduta daude. Arnasgunea zer den jakin nahi duenak, hor badauka nahiko elementu eta erreferentzia. Ulergarri egiteko moduan azalduak eta adibideez hornituak. Ez gara ezaugarri horietaz hemen jardungo, lehen ere, Mikel Zalbidek ondo eta zorrotz deskribatuak dituelako horiek. Egokiena, haren bibliografiara jotzea da, horretan sakondu nahi izanez gero.

2. ZER DIRA ARNASGUNEAK, HEMEN ETA ORAIN?

I “Funtsezko aztergaia” dela dio hasiera hasieratik, sarreran bertan. “Hizkuntza-plangintza ororentzat lehentasun biziko elementu”. Guztiz ados. Urte dezente dira Mikel Zalbidek horretaz ohartarazi gintuela. Hala ere, ez du behar adinako oihartzunik izan, nire ustez. Zerbait bazterreko, bitxikeria gisa, hartua izan da arnasguneen gaia. Euskalgintzan beste esparru batzuei eman izan zaie bozgorailu handiagoa. Duten garrantzia eta zentraltasuna aski arrazoitua dagoela begi-bistakoa izan arren, oraindik badaude eragozpen ugari. Arnasguneetan bertan, arazoak ditugu gaiaren zentraltasun hori ikusarazteko. Dena den, aitortu behar da azken urteetan, duen garrantziaren inguruan adostasun zabalagoa dagoela. Hala ere, gerora gehiago luzatuko naiz zentraltasun horretaz, hainbatek horri jartzen dizkion eragozpenak aipatuz.

Oso egokia iruditu zait “arnasgune bete” eta “arnasgune erasana”ren arteko bereizketa. Orain arte zaku berean sartu izan ditugu arnasgune guztiak. Orain xehetasun handiz deskribatzen ditu batetik bestera dauden aldeak eta bakoitzaren errealitate aldakor-konplexua. Arnasgune mota nagusien deskribapena egiteko lau ezaugarri tekniko proposatzen ditu (ikus horiek dokumentuaren eranskinean). Proposamen zehatza eta ausarta, beste behin, arnasguneen unez uneko egoera modu intuitiboaz haratago, behatu eta diagnostikatzeko. Mikelek tresnak proposatzen eta eskaintzen dizkigu eztabaida eta ikerketa modu zientifikoagoan gara dadin. Ildo beretik proposatu zigun EODA aplikazioa. Euskararen osasun-diagnostikorako aplikazioa (EODA). Proposamenaren

egitura nagusia eta azalpen xehea zehatz-mehatz deskribatuz. Hamalau kategoriako eskala-taula sortu eta egokituz. Eztabaidatzeko eta fintzeko proposamena dela dio berak. Oso kontuan hartzekoa eta oso baliagarria deritzot. Beste behin, bide-proposatzaile izateaz gain, bide hori ibiltzeko bitartekoak, tresnak eta baliabideak eskaintzen dizkigu etengabe Mikelek. Bejondeiola! (EODA sakonki aztertu nahi duenak jo beza BAT soziolinguistika aldizkariaren 100. alera)

“Gizarte arau bizia” ren kontua oso deigarria da. Horixe uste dut arrakalatzen ari zaigula, besteak beste, arnasmuneetan. Orain artean modu tazito eta inplizituan betetzen zen araua, jokabidea, egun esplizitatu beharrean aurkitzen gara sarritan. Gizarte molde berriek, hiztunaren osaera berriek, harreman-sareetako kideen ezaugarri berrituek, etab., horretara garamatzate. Lehen inkontzienteki egiten zen zerbait, orain kontzienteki hartu beharreko erabakia da. Eta komunitate linguistiko oso bati erabaki kontziente hori eskatzea ez da bideragarria. Nola indartu gizarte-arau hori?

“Euskaldun garbi”. Zenbaitetan adjektibo hori erabiltzen du. *Garbi* horren konnotazioak atentzioa eman dit. Erresonantzia moralak edo... Zein beste termino erabil daiteke hori adierazteko? Euskaldun oso? Euskaldun landu?... Bueno, burutazio txiki bat besterik ez da.

“Continuum”-aren ikuspegia azpimarratzea oso egokia eta beharrezkoa iruditu zait. *Arnasmune* hitzaren erabilera zabala egiten da han eta hemen. Horregatik oso egokia iruditzen zait arnasmuneen azpi-continuum hori azpimarratzea. Errealitate aldakor-konplexu hori zedarritzea. Eta, gainera, hori aztertzeke definizio operatiboak eskaintzea. Lehen ere aipatu dut EODA tresna oso egokia iruditu zaidala. Bertan aurki daitezke aplikazioaren ezaugarri teknikoak eta horien behaketarako proposamenak. Aztergai dugun arnasmune jakin bat “Continuum” horretan non aurkitzen den eta zein norabidetan mugitzen ari den jakiteko oso aplikazio baliagarria.

Oso egokia, halaber, udalerrri euskaldunen eta arnasmuneen arteko bereizketa. Mintzagaitasuna (ezagutza) eta eguneroko mintzajardun arrunta (erabilera) hartuaz mugarri. Ondo azalduta dago bien arteko bereizketa eta bakoitzaren ezaugarriak. Argigarria.

“Arnasmuneak aski elementu sekundario dira (...) Hizkuntza indarberritzeko saioa ezin da hortaz, inola ere, arnasmuneetara mugatu”. Hori azpimarratzea komeni da, zeren zenbaitek bata eta bestea kontrajartzen baititu. Osa-garriak dira, noski. Arnasmuneetan egiten den aurrerapen oro, mesedegarri

**Oso egokia
iruditzen zait
arnasmuneen
azpi-continuum
hori
azpimarratzea.
Errealitate
aldakor-konplexu
hori zedarritzea.**

**Arnasguneak
dira euskara
indarberritzeko
helburua gehien
irudikatzen
dutenak, beste
gune
soziolinguistikoe
ntzat
erreferentzia
beharko lukete,
euskararen
ezagutza eta
erabilerari
dagokienez
barne-
konpaktazio
handiena duten
eremuak dira.**

izango da beste gune soziolinguistikoetan. Eta, alderantziz, beste gune soziolinguistikoetako aurrerapenak (ezagutzan eta erabileran) arnasguneen izaera mantentzeko eta elikatzeko lagungarriak izango dira. Hala ere, gerora ikusiko dugunez arnasguneen zentraltasuna oso kontuan hartzekoa da. Zentzu horretan arnasguneen zentraltasuna ondo adierazita dago. Kuantitatiboa baino kualitatiboa da zentraltasun hori. Ezaugarriak ere, zergatiak oso argi azalduta daude. Garrantzitsua da zentraltasun hori azpimarratzea, askok ez baitiote, nire ustez, hori aitortzen. Arnasguneen kontuak ertzekoak, gutxi batzuen kontuak direla iradokitzen baitute. Hala ere, bete izan duten funtzioa eta betetzen dutena begi-bistakoa da. Hor oratzen da egokien komunitate linguistikoaren autorregulaziorako ahalmena, eta geroratzeko prozesuak ere hor dira erosoena. (gu sortu ginen enbor beretik...)

Zer ez diren arnasguneak hona ekartzea ere oso beharrezkoa da. Izan ere, han eta hemen *arnasgunea* kontzeptuaren gehiegizko erabilera dago. Inflazioa. Dena da arnasgune. Horregatik asko eskertzen da lehen bi galderari emandako erantzun zabalak eta argigarriak. Adibidez eta erreferentziaz osatua. Zer diren, zein ezaugarri dituzten, zer ez diren eta zein garrantzia duten oso ondo mugarritua eta dokumentatua dago.

Arnasguneen ezaugarriari buruz ez dut uste inongo oztoporik jartzen denik. Adostasun handia sumatzen dut. Bere zentraltasunaz kezka gehiago ikusten dut hainbatengan, han eta hemen irakurtzen ditudanengatik. Geroago ikusiko dugu hori.

3. ZERGATIK DIRA ARNASGUNEAK HAIN GARRANTZITSUAK EUSKARA INDARBERRITZEKO?

I Indarberritze lanean duten helduleku-, helburu- eta harrobi-izaera oso ondo adierazita dago. Guztiz ados. Arnasguneak dira euskara indarberritzeko helburua gehien irudikatzen dutenak, beste gune soziolinguistikoentzat erreferentzia beharko lukete, euskararen ezagutza eta erabilerari dagokienez barne-konpaktazio handiena duten eremuak dira.

Adituen aipamena oso egokia. Kontua ez dela oraingoa adieraztea, eta duten garrantzia lehendik ere azpimarratua dagoela jakinaraztea ohar garrantzitsua da.

Duten garrantzia adierazteko aipatzen diren ezaugarriek nahiko pisu badute garrantzi hori aitortzeko. Nonbait baldin badago euskara normalizaziotik gertu, hor da. Hor dago gainera beste eremu geoterritorialetan eragiteko legamia nagusia. Ispilua. Hor aurkituko dute eredia euskal-

duntasunean jardun nahiko dutenek. Joxe Azurmendik dioen bezala egunero euskaraz bizi den jendearengandik ikasi behar da, han oratzen direlako ongien geure euskarazko mundua (eta ikuskera)² Hor aberastu izan dute, lehen ere, askok eta askok beren euskara maila (barnetegiak, egonaldiak...). Labe horretan oratzen da ongien euskararen garapena eta komunitatearen jarraipenerako autorregulazioa. Beraz, hor ematen diren arrazoiak asko, sakonak eta zehatzak dira duten garrantzi hori aitortzeko.

Inoiz, han edo hemen, zalantzan jarri izan dela garrantzi hori suma daiteke. Hiztunengan uzten dela ardura, botereak duen erantzukizunari iskin egiten zaiola, edota, geroago ikusiko dugunez sakonago, behe funtzioetan jartzen dela indarra, goi-funtzioek edota funtzio formalek duten eragina ahaztuz, etab. Bestalde, duen pisu kuantitatiboa dela eta, garrantzi horren pisua erlatibizatu egiten da. Hirietan omen dago euskararen etorkizuna. Baina, nondik elikatuko da bien bitartean hiriko komunitate desegituratu eta sakabanatu hori? Zein komunitate hartuko du erreferentziatzat komunitate autorregulatu bezala eratzeko? Nire ustez, garrantzi hori begi-bistakoa da. Hala ere, jartzen diren eragozpenak edota aipatzen diren eragozpenak jasotzen joatea beharrezkoa da, hausnarketari jarraipena emateko. Horregatik asko eskertzen da horrelako dokumentuak gure eskura jartzea. Arnasguneen inguruko hausnarketa eta ezagutza erronka kilikagarria bilakatzen baitzaigu. Akuilu funtzioa du guregan.

Duten garrantzia esplizituki ia inork ez duela ukatzen iruditzen zait. Garrantzi hori zerbait erlatibizatu eta duen pisua arindu, aldiz, bai. Edozein modutan, duela urte batzuetatik hona, arnasguneen garrantziak eta zentraltasunak asko irabazi dute. Izan ere, gogoan dut nire ingurumari gertukoenean (euskara elkartean, etab.) ertzeko arazo bezala ikusten zela, zerbait bitxia bezala. Orain, zorionez, duten garrantzia eta zentraltasuna aitortzen zaie. Eragozpenak eragozpen (hori bera agendan sartu denaren adierazgarria da) indartzen doan eta bere bidea egiten doan diskurtsoa dela iruditzen zait.

4. ZER ARI ZAIGU ARNASGUNEETAN GERTATZEN?

Atal hau ere sakon, luze eta zehatz aztertua dago. Zer ari den gertatzen, eta gertatzen ari den hori zergatik ari den horrela gertatzen ondo eta argi adierazita dago. Adibideak, erreferentziak, gertatzen diren fenomenoak, etab., ugariak dira. Diagnostika zehatza da, xehea. Inon baino zehatzagoa. Zirujau finaren bisturia dago hor. Oso dokumentatua. Badago guretzat hausnarketarako eta ikasteko nahiko hausnarketagai eta ikasgai. Dazkaten arrakalak, arazoak, indarguneak eta joerak oso

**Diagnostika
zehatza da,
xehea. Inon
baino
zehatzagoa.
Zirujau finaren
bisturia dago
hor. Oso
dokumentatua.**

**“Autorregulatzeko
gai den gizartea”.**

**Hor dagoela
behaztopa eta
erronka nagusia
deritzot.**

**Aspaldi esana
digu arazoa
multifaktoriala
dela. Fenomeno
batek bestean
eragiten du,
guztiak sare
moduko bat
eratuz.**

argi ikus daitezke. Oso argazki zehatza iruditzen zait. Arnasgune motak identifikatzeko EODAREN bidetik, bakoitzaren ezaugarri teknikoak deskribatzeak asko laguntzen du horretan. Aurrerantzean gure lantxoetan kontuan hartzekoak izango dira bai EODA eta bai ezaugarri tekniko horiek behatzeko pistak kontuan hartzea. Tresna egokia diagnosirako.

Zenbait aipamen azpimarratzekoak iruditzen zaizkit.

“Autorregulatzeko gai den gizartea”. Hor dagoela behaztopa eta erronka nagusia deritzot. Datorren kateari eusteko adinako indarra sortzea, horrek duen garrantziaz jabetzea. “Katea ez da eten” esateko gai izatea. Horretarako bitartekoak lantzea. Aldakuntzei egokitzeko adinako presutasuna eta gaitasuna izatea. Gizarte-arau inplizitua da nire ustez arrakalaten ari dena. Orain, esplizitatu egin beharra dago han eta hemen. Lehen euskaraz egitearen hautua egina zegoen. Ez zen “euskaraz egingo dugu” esan beharrik izaten. Orain, hautu kontzientea izan behar du sarritan. Hori sarritan ikusi izan dut. Irmotasunaren ahultzea Mikel Zalbidetik dioen bezala. Beraz, arnasguneetan ere euskal identitate kontziente hori ere landu beharra dago agian. Bestela, atxikimendua kolokan egon daiteke, arau sozial horretan arrakalak areagotu daitezke.

“Konpartimentazio sozifuntzionala”. Hori apurtu da. Mikel Zalbidetik aspaldi ohartarazi gintuen “bodegatik” ari zaigula ura sartzen. Ere mugetan zerbait irabazi, baina intimoetan galera.

Herri giroa ere gesaltzen ari dela begi-bistakoa da. Herri horietan ez dago bizitzarik. Kale hutsak, ume gutxi eta horiek telebistan edo. Nahikoa da pala hartu eta herri horietara joatea. Frontoian ez dugu ia inoiz oztoporik izaten partida jokatzeko... Hutsik daude. Ez dago gure gazte garaietan bezala txanda hartzeko borrokan ibili beharrik. Zer esan auzolana eta antzeko kontuez. Afarietarako biltzeko ere arazoak daude askotan. Gure auzoan bertan, aurten Santaeskean³ ateratzeko, igandea izanik ere, hamar lagun biltzeko gorriak ikusi genituen. Hor sekulako aldaketa eman da. Modernitatearen indibidualismoa bete bete. Azken egunetan irakurria dut *Baztandarren biltzarra* antolatzeke eduki zituzten gorabeherak eta nola Lapurtarren Biltzarra bertan behera utzi duten. Bietan erreleborik eza aipatzen dute gako nagusi bezala. “Gazteek gero eta gutxiago hartzen dute parte lanean eta bestan”.

Ongi eta zehatz agertzen ditu Mikel Zalbidetik fenomeno horiek guztiak, eta beste asko, begi-bistakoa dira. Arazoak eta horien zergatiak ondo dokumentatuta daude. Lehen esan bezala, diagnosia zehatza. Aspaldi esana digu arazoa multifaktoriala dela. Fenomeno batek bestean eragiten

du, guztiek sare moduko bat eratuz. Dislokazio horien arteko harremana noraino graduatu daiteke? Zeinek du eragin ahalmen handiagoa sare horretan? Zeinek inpaktu ahalmen handiena? Posible al litzateke fokua non jarri lehenesteko ariketa egitea? Gertatzen ari diren fenomeno horien artean, ba al dago lehenestea eta arreta handiagoa jartzea merezi duenik? Edota, guztiak maila berean ari dira eragiten eta guztietan batera, guztiak kontuan hartuz, jardun beharko genuke ekimenak planteatzerakoan? Erantzuna integrala izan behar du seguruenik. Galderak. Badakit gerora erronken atalean neurri batean erantzunda daudela, baina... Ari naizela ari naizela bururatzen zaizkidan galderak.

Arnasgune mota nagusiak bereizte lana ere, oso ekarpen aberatsa eta interesgarria da. Lehen, arnasguneak, denak, zaku berean sartzen ziren. Orain, zehatzago, finago marraztuak daude bakoitzaren ezaugarriak eta garapen maila. Oso ekarpen operatiboa da lanerako.

Atal honetan deskribatzen direnei ere eragozpen handirik ezin jarri. Gauzak horrela dira eta horrela direla esateko nahiko argumentu, datu eta ebidentzia badago, nire ustez. Horretara nola iritsi garen interpretatzeko garaian, zerrendatu diren fenomeno guztiez gain, horien azpian egon daitezkeen arrazoiei buruzko hainbat tesi egon badaude. Hau da, euskarak mendeetan bizi izan duen zapalkuntzaren ondorioz dela aipatuko du zenbaitek, estatu independentea ez edukitzea beste hainbatek, estatuaren jazarpen etengabea, botere autonomikoen hizkuntza-politika ahula, euskal hiztunen analfabetismoa, goi-mailako funtzioen gabezia eta horren eragin murriztailea eremu intimoetan, autopertzepzio eta autoestimua arazoak, hizkuntza-eskubideen kontua... hainbat eta hainbat. Arrazoiak arrazoi kontua da, egungo egoera hori dela eta horri aurre egin beharko diogula. Hemen ere, seguruenik, modu integralean, multifaktore horiek guztiak kontuan hartuz. Hori bai, lehentasunak argi edukiz eta ahal dugunetik abiatuz.

5. ZEIN DIRA ARNASGUNEEN ERRONKA NAGUSIAK?

Arnasguneak gora, arnasguneak beheara hor gabiltza beti. Diagnosian eta arnasguneen ezaugarrietan nahiko adostasun badagoela uste dut. Hala ere, orain arte inork gutxi egin du proposamen zehatzik horiek zehatz-mehatz diagnostikatzeko; eta ondoren, dituzten erronkei aurre egiteko proposamen zehatzak mahai-gainean jarri. EODA eskaini digu Mikel Zalbidek eta erronka nagusien proposamena egin. Buruari bueltak eman nahi dizkionak badu nondik abiatu eta zer hobetu.

**Erronka
nagusiak ondo
eta zehatz
definituak daude.
Atentzioa ematen
du lehen
begiradan
hirurak
hizkuntza
esparrutik
kanpokoak
izatea.**

**Herri txikietan
ume gutxi daude,
kalean ez daude
gainera, lehen ez
bezala. Herriak
zahartzen ari
dira eta gazteak,
oro har, bizitza
ez dute bertan
egiten.**

Erronka nagusiak ondo eta zehatz definituak daude. Atentzioa ematen du lehen begiradan hirurak hizkuntza esparrutik kanpokoak izatea. Hor ez dago sentsibilizatzeko kanpaina proposamenik, ez dago berariazko euskalgintza eratzeko proposamenik, etab. Garbi dago, hizkuntza-politikaren baitako aldagaiei baino eragin ahalmen handiagoa aitortzen diela Mikel Zalbidek beste esparru batzuetako faktoreei. Garbi adierazten du gainera, “*erronkak beregainak eta bereziak izanik ere, elkarri loturik daudela hertsiki*”. Lehen esan dugun “multifaktoriala” ren ildotik.

Erronka demolinguistikoa

“*Haurrak sortu behar ditugu. Ahalik eta gehien*”. Noraino jabetzen gara horretaz? Noraino onartzen dugu hori? Gure bizimolde erosoari uko egiteko noraino gaude prest? Noraino gaurko gazteek posible dute, dituzten bitartekoak eta arazoak medio, nahita ere, horretan saiatzea? Inguruko zenbait gazteri, kontu horietaz ari garenean, hori esan izan die-danean, irribarre batekin erantzun izan didate. Arnasguneen arazoarekin horrek zerikusirik ez balu bezala. Hala ere, hori begi-bistakoa da. Herri txikietan ume gutxi daude, kalean ez daude gainera, lehen ez bezala. Herriak zahartzen ari dira eta gazteak, oro har, bizitza ez dute bertan egiten. Tolosaldeko⁴ herrietan, gehien ezagutzen dudan eskualdean, hori nabaria da.

Etorikin erdaldunen etorrera. Eta horiek herri bizitzan hartzen duten lekua. Ez baita gauza bera herrira lotara bakarrik doan etorri berri erdalduna edota herriko ostatuaren kudeaketa (udalak esleitua) hartzen duenarena. Edota herriko elkarteetan apuntatu eta handik atera gabe diharduen hitz-jario oparoa duen erdalduna. Herriko saltsa guztietan eragile aktiboa bihurtzen dena, etab. Hor ere, kuantitatiboaz gain, kontuan hartzekoa da etortzen diren horien nolakotasuna eta herri bizitzan duten protagonismoa.

Gazte-jendeari herrian eutsi... Lehen aipatu dut ezagutzen ditudan kasu batzuen joera. Nahiz eta herrian bizitzeko aukera izan, etxean oraindik, Tolosara edota Donostiara bizitzera doazen gazteena. Herri-giroa pobrea geratu zaie. Ikasketa maila dela eta, kultur bizitza, harreman-sareak, etab., beste nonbait bilatzen dituzte. Nire iritziz, badago gazte tipologia bat, herrian bizitzeko aukera eta baliabideak izan arren, nahiago duena hiritartu eta bere bizimodua han eratu. Hor ere, erronka handia dago. Nola saihestu “*era batean zein bestean, beste bizi-ingurumen dinamikoago baten mirabe bihur liteke herritar asko*” hori?

Erronka demografikoaren auziari ez zaio, nire ustez, behar adinako garrantzirik ematen. Adin piramidea ikusi besterik ez dago, norabideak nora garamatzen ohartzeko. Gai hau azaleratu izan dudanetan, bada munduaren gainpopulazioa harira dakarrena. Ikuspegi orokor batetik arrazoirik ez zaio falta agian, baina biodibertsitatea eta aniztasun biologikoa beharrezkoak diren bezala bizibideari eusteko, hiztun komunitate eta kultura-aniztasuna ezinbestekoak dira oreka mantendu nahi badugu eta uniformizazio antzuarri ihes egin nahi badiogu. Norbaiti irakurri nion bere buruaz beste egiten ari den komunitatea garela. Ez zaio seguruenik arrazoia falta. Ikuspegi linguistikotik arazo hori areagotu egiten dela uste dut. Arnasgune asko mehartzen, zahartzen eta husten ari dira ondorengorik, *ardaska* berririk, ez delako sortzen behar adinako neurrian. Herri horiek irautea nahi badugu, eta hori helburu dugu, beste hainbat neurri hartu beharko dira biztanlez hornitzeko. Baina, nondik aterako dira biztanle berri horiek? Zein osaera linguistiko izango dute? Zernolako inpaktua izango dute komunitate linguistiko horretan?

Neurri asko proposatzen dira arnasguneen bizi-iraupena segurtatzeko. Baina horietako asko alferrikakoak izango dira nori aplikaturik ez badago. Gorputzik, gihar sozialik, ez badago alferrikakoak dira hari zuzendutako sendabideak. Xabier Letek “Izarren hautsa” abesti ederrean zioen bezala, “*Gu sortu ginen enbor beretik / sortuko dira besteak / borroka hortan irauten duten / zuhaitz ardaska gazteak*”. Horixe da falta zaiguna: enbor beretik sortutako *ardaska* gazteak. Horiek sortu ezean norentzat izango dira gure proposamenak eta neurriak? Autorregulatuz mendeetan irauten duen “enbor” horri nola ziurtatu jarraikortasuna?

Bideragarritasun sozioekonomikoa

“*Bideragarritasun sozioekonomikorik gabe jai dute arnasguneek*”. Guztiz ados. Hor, herri mailakoez gain, eskualdeko ikuspegia kontuan hartu beharko genuke. Adibidez, Tolosaldean ohikoa da Tolosan lan egin eta Tolosaldeko herrietan bizi direnen kasua. Baldintzak daudenean hori eman izan da. Erraztasunak jarriz gero, oinarritzko zerbitzuak bermatuz gero, herrian manten daitezke, nahiz eta inguruko herrian edo eskualde buruan lan egin. Tolosaldean hori ez da guztiz arrotza.

Oinarritzko zerbitzuen eskaintza nahiko duina da kasu askotan. Askok hobetu da behintzat azken hamarkadetan. Kontua da, ingurumarian ere asko hobetu direla eta ardiak bezala guk ere: “*aurrerago eta goxoago*”. Gorpil zoroan sartuak gaude sarritan jendez huste prozesuarekin eta zerbitzuen eskaintzarekin. Zerbitzu egokiak egon ezean hustu egiten

**Zerbitzu
eskaintza
egokiak
ezinbestekoak
dira bertakoek
bertan jarraitzea
nahi badugu.
Hala ere,
sarritan horrek
guztiak ere ez
digu ziurtatzen
hiritartze
prozesua etengo
denik.**

**Noraino ez dugu
erronka bezala
planteatu behar
arnasguneetako
hiztunen
kontzientzia
linguistikoaren
lanketa?
Atxikimendua
lantzea? Hiztun
kontzientea izan
dadin lanketa
bideratzea?
Eskolak zer
egiteko luke
horretan?**

dira herriak eta husten direlako zerbitzuak urritzen doaz. Zerbitzu eskaintza egokiak ezinbestekoak dira (hezkuntza, osasuna, merkataritza, zaharren zaintza egokia, aisialdi eskaintza...) bertakoek bertan jarraitzea nahi badugu. Hala ere, sarritan horrek guztiak ere ez digu ziurtatzen hiritartze prozesua etengo denik.

Erronka soziokulturala

Harreman-sareak ahuldu dira, herri-giroa otzandu, interes pertsonalak areagotu... norabide horretan aldatzen doaz bai, Mikel Zalbidek ondo dioen bidetik. Harreman-sareak bai kuantitatiboki eta bai kualitatiboki meharragoak dira. Deskribatzen den panorama zaila horrelakoa da, ebidentzia guztien arabera. Aldaketen norabidea zehatz deskribatua dago. Atentzioa ematen du gazte askoren osaera linguistikoaren aldaketak. Arau sozialaren trinkotasuna ahultzen doa, bai. Konpartimentazio soziofuntzionala apurtzen. Nola eutsi horri?

B aukera bide posible bakarra? “Konpartimentazio hori gabe, euskara-erdaren botere-desoreka izugarriak hartaturik C egoerara goaz...”. “...Ez dago, ordea, beste biderik”.

Hizkuntzen arteko harremana botere-borroka bezala hartuz gero, posible al da konpartimentazio hori? Hizkuntza nagusiak ez al ditu ahaleginak egingo euskarak dituen eremuetan sartzeko? Ez al da hori gertatzen ari gaur egun Telebista-Internet, kultura-erreferentziak, etab. horien eraginez eremu intimoenetan ere eragiten dutela? Posible al da konpartimentazio sendo eta iraunkor samarra gaurko bizinguruan? Hizkuntzen arteko lehia bada nork hartu zein funtzio besteari kenduz, posible al da modu estatiko eta iraunkor samarrearatzea konpartimentazio hori? Eremu formaleko funtzioak bereganatu gabe, eta horrek duen eragina hiztunaren gaitasunean eta hautematean, prestigioan, etab. kontuan izan gabe, posible al da eremu intimoetan trinko eta osasuntsu mantentzea? Galderak eta galderak.

Erronkei dagokienez, noraino ez dugu erronka bezala planteatu behar arnasguneetako hiztunen kontzientzia linguistikoaren lanketa? Atxikimendua lantzea? Hiztun kontzientea izan dadin lanketa bideratzea? Eskolak zer egiteko luke horretan? Lehen esan dut, hizkuntzaren aldagaia zuzenean eta berariaz jorratu ordez, aldagai sozioekonomiko eta soziokulturalak direla jorratzen direnak hemen. Horien eragina handiagoa delako komunitate linguistikoaren bilakaeran. Hala ere, egungo baldintzak kontuan, beharrezkoa ikusten dut hiztunen kon-

tzientzia linguistikoan eragitea. Talde eragileak sortzea. Adibidez, zertxobait ezagutzen dudan euskara elkarte baten aipamena egingo dut. *Galtzaundi* elkarteak bere eragin esparrua Tolosatik Tolosaldera zabaldu berri du. Eskualde ikuspegi hori oso da garrantzitsua. Kontuan izan behar da eskualde buruaren eta eskualdeko beste herrien artean sortzen diren dinamika soziolinguistikoak. Elkarreragin horrek sustrai sakonak eta luzeak ditu. Ondorioz, gerora ere, arnasgune(herri) bakoitzaren norabidea eskualdeko dinamiken baitan egongo da hein handi batean. Eta eskualdez haratago, arnasguneen artean ematen diren lotura eta dinamiken baitan. Hori horrela, elkartearen Zuzendaritza berrituan inguruko herrietako gazte batzuk sartu dira. Beraiek izan dira hedatze prozesu hori sustatu eta bultzatu dutenak. Beraiek izan dira prozesu hori eman dadin eta herri txikietan ere zerbait egiten hasteko asmoa bultzatu dutenak. Gazte formatuak dira, beren herriko hizkuntza egoeraz kezkatuak. Arnasguneen teorizazioak, besteak beste, interpretazio markoa eskaini diena eta erronkari eusteko gogo biziz daudenak. Arnasguneen egoeraz jabetuta, beraiek bizi diren arnasguneetako egoeraz kezkatuak, arnasguneen gaitetan jantziak eta hor eragin beharraren urgentziaz jabetuta lanean ari direnak. Herri guztietan (Tolosaldeko 28) kale neurketak egin dira eta, orain, horien harira saioak egiten ari dira herriz herri. Hausnarketa saioak. Lehen balorazioa ona da. Jendea prest dago zer edo zer egiteko. Kontua da zer egin horretan ondo asmatzea. Horretarako dokumentu hau, EODA, etab., tresna paregabeak iruditzen zaizkit. Horietaz baliatzea eta jakintzan sakontzea eutsi beharreko erronka da.

Noraino da beharrezkoa, beraz, arnasguneetako hiztunen kontzientzia lantzea, hizkuntzarekiko leialtasun hori eman dadin? Gazte horien kasuan (multzotxo) nire ustez garbi dago. Gai horren inguruan duten kontzientziak eraman ditu eragile izatera, eta lan hori aurrera eramateko formazioa funtsezkoa dutela ohartzera. Horietako askotxok HIZNET gradu-ondokoa egina dute edota egiten ari dira.

Aurrera begira, beraz, dokumentuan aztertzen eta proposatzen diren egitekoak eta erronkak, eskaintzen diren baliabide eta tresnak oso izan daitezke lagungarri eta kilikagarri hiru erronka nagusi horiek nola xehatu, zein erabaki zehatzetan gauzatu eta zein proposamen operatibotan gorpuztu asmatzen ahalegintze lanean.

**Noraino da
beharrezkoa,
beraz,
arnasguneetako
hiztunen
kontzientzia
lantzea,
hizkuntzarekiko
leialtasun hori
eman dadin?
Gazte horien
kasuan
(multzotxo) nire
ustez garbi dago.
Gai horren
inguruan duten
kontzientziak
eraman ditu
eragile izatera,
eta lan hori
aurrera
eramateko
formazioa
funtsezkoa dutela
ohartzera.
Horietako
askotxok
HIZNET gradu-
ondokoa egina
dute edota egiten
ari dira.**

**Herri giro
biziari, ahuldu
denari, neurri
batean, nola
eutsi eta indartu?
Noraino
herrietako
elkarte-bilguneek
bete dezakete hor
funtzioren bat?**

6. ZER EGIN BEHAR DA “HEMEN ETA ORAIN” ERRONKA HORIEI ERANTZUTEKO?

I
Ideia eta proposamen zehatzak berriro. Jardun nahi duenarentzat badaude iradokizun nahiko, nondik hasia badago. Saiatu nahi duenak aitzakiarik ez dauka.

Herri giro biziari, ahuldu denari, neurri batean, nola eutsi eta indartu? Noraino herrietako elkarte-bilguneek bete dezakete hor funtzioren bat? Nola bilakatu herri gehienetan dauden elkarte horiek Gemeinschaft-elkartea sortzeko tresna lagungarri? Noraino dira lagungarri, han eta hemen, herri horietan antolatzen diren tailer, ikastaro, kultur adierazpen, etab., giro biziari eusteko eta suspertzeko? Horiek euskaraz bideratuz, bide batezko euskalgintza inplizitua egitearekin batera, ez al dugu herriko giro hori suspertzen eta elikatzen? Geroago aipatzen den zerbitzugintzarekin ere badu horrek zerikusia, hein batean. Kultura-eskaintzari eta aisialdiari dagokienez, gure inguruko arnagune (bete eta erasan) gehienetan, euskara da jaun eta jabe, edota nagusiki euskaraz bideratzen dira. Egin ditugun behaketetan (aisialdia) hori agertzen zaigu behintzat. Ez da horrela Tolosa -Ibarra-, Villabona eta besteren baten kasuan. Horiek denak indargarri zaizkigu, noski. Bai harreman-sareen jardunei dagokienez, bai herri giroa suspertzeko garaian.

Beste kontu bat da, horiez aparteko kultura-kontsumoa zer-nola bideratzen den. Bakarka eta etxean, telebista, Internet, sare sozialak, etab., zein hizkuntzatan bideratzen diren. Eta horrek guztiak nola eragiten duen sozializazioan eta kultura-erreferentzien munduan. Zein unibertsoan txertatzen doazen/goazen. Nolako inpaktua duen horrek harreman-sare intimoetan.

“Hitzezko jarduna da arnaguneen ardatz eta iturri”. Lehen orain baino gehiago. Gaur egun ikus-entzunezkoek eta harreman idatziek leku zabalagoa dute, indartu egin dira hitzezkoaren kaltetan. Bizimodu individualistak horretara garamatza. Zer-nolako eragina izango du horrek, lehen esan dugunaren haritik? Ez dakit galdera pertinenteak diren, baina horren kezka badut.

7. GAUZAK NOLA EGIN BEHAR DIRA, “HEMEN ETA ORAIN”?

I
Aholku argiak eta zuhurrak, beste behin.

Lan delikatua da, bai. Inoiz, norbait gertukoari zerbait iradokitzea otu izan zait eta badakit zer bekozkoekin begiratu izan didan. Aholku oro-

korrak onartzen ditu jendeak, baina partikularizatzen hasiz gero... hor komeriak.

*“Euskarazko mintzajardun arruntak nagusi izaten segi behar du bertan. Irakur-
rizarikoa eta idatzizkoan aurrera jarraitzeak ere mesede egingo du: hori ez da
ordea, garrantziari dagokionez, hitzeko jardun arruntaren pareko. Hitzezko
jarduna da arnasguneen ardatz eta iturri”. Badira baieztapen hori zalantzan
jartzen dutenak. Irakurri berri samarra dut Joxe Manuel Odriozolaren
“Nora goaz euskalduntasun honekin” liburua eta hango pasarte askotan
horren nolabaiteko kritika sumatzen dut. Zitaren bat edo beste aipatzearen:
“Gaurko komunikazioaren munduan ahozkotetasun hutsak ez dauka zeregin
handirik, hizkuntza idatziaren kode jasoari darion kapital linguistikoa baliatu
gabe” (Odriozola, 2017: 165 or.). Edo Juan Luis Zabalaren eskutik jasoa:
“Bi hizkuntza badakizkizu baina bakarrean alfabetatuta bazaude, alfabetatuta
zauden hori zabalduko duzu, maiteena bestea izan arren” (Ibid.: 168 or.).*

Ildo beretik eremu intimo eta informal horien zentraltasuna eta garrantzia ezbaian jartzen ditu. Horrela, funtzio nazionalaren blokeo ahalmena atalean honela dio: *“euskaltzale askotxok uste du funtzio lokalen esparrua-
etxea, auzoa, lagunartea eta abar- jokatzeko delat euskararen etorkizuna. Argudio
hori zurkaizteko, Fishmanen teoriak eta ideiak azpimarratuko dizkizute. Lehenik
eta behin, funtzio informaletan sendotu eta gotortu behar duela euskarak bere
burua; esparru formalean bereganatu ditzakeen funtzioak lagungarriak izango
dituela, ez askoz gehiago, euskara biziberritzeko politikaren gakoak eta funtza
eremu lokaleko mintza jardunean datzala”.*

*Funtzio formalak gutxiesten eta informalak handiesten dituen ikusmoldeak,
itxura batean, oinarritzeko gauza batean huts egiten du: hots, hizkuntzaren eta
boterearen arteko harremanak ez ditu behar bezala aintzat hartzen ...” (Ibid.:
113-114 or.).*

Xamarren hitzetan: *“funtzio nazionalaren eragina hain da handia, non ez
den nazio mailan gelditzen, eskalan behera doa ezinbestez azkenean barne ar-
loetaraino iritsi arte: familia eta pertsona” (Ibid.: 141 or.).*

*“Funtzioen arteko dialektikan Fishmanek funtzio informalak lehenesten ditu;
guk, aldiz, ez dugu uste etnokulturazko funtzio lokalen sustapenak atarramendu
onik izan dezakeenik, aldi berean funtzio estandar nazionala hurbiltzeko
hizkuntza politikarik ez bada tartean” (Ibid.: 180 or.).*

Antzeko aipamenak ugariak dira. Denak bat datoz funtzio nazionalaren garrantzia azpimarratzean. Egia da, gaur egun funtzio horrek lehen baino garrantzi handiagoa duela. Hedabideen, sare-sozialen, kultura-

**Aholku
orokorrak
onartzen ditu
jendeak, baina
partikularizatzen
hasiz gero... hor
komeriak.**

Lana egin beharko dugu kultura-sorkuntza eta kontsumoa euskaraz bidera daitezen, euskal hedabideen sarbidea handiagoa izan dadin, oro har, eta batik bat arnasmuneetan, sare-sozialetan euskarak ikusgarritasun handiagoa izan dezan.

kontsumoaren ohiturek inpaktu handiagoa dutela hiztunarengan. Antolaketa sozial berrian, aldaketa soziokultural sakoneko garai hauetan, inoiz baino indar handiagoa hartu dute hedabideen eta teknologia berrien bidez eratzen doazen kulturek. Horien kontsumo ezaugarriak eragin ahalmen handia du hiztunarengan. Horien bidez ematen da gaur egun sozializazio prozesuaren tarte handia. Batetik, lehen sozializazio prozesuak indarra galdu du. Bestetik, hedabideen eta teknologia berrien bidezko sozializazioaren ezaugarriak asko indartu dira. Horien kontsumo zein hizkuntzatan bideratzen den jakin badakigu. (ikus *Jakin* aldizkariaren 226 alea “Zenbat gara? Kultur kontsumoaren mugak eta aukerak”). Dena den, hori horrela izanda ere, zer egiten dugu bien bitartean? Funtzio hori lortu artean zer egiten dugu daukagunarekin? Zein dira daukagun helduleku indartsuenak? Denak alfabetatu eta funtzio hori lortu arte, martxan daukagun funtzio informalekin? Afera honetan ere batak ez du bestea oztopatzen, ez dira kontrajarriak, osagarriak baizik. Lana egin beharko dugu kultura-sorkuntza eta kontsumo euskaraz bidera daitezen, euskal hedabideen sarbidea handiagoa izan dadin, oro har, eta batik bat arnasmuneetan, sare-sozialetan euskarak ikusgarritasun handiagoa izan dezan, etab. Hala ere, arnasmuneetako harreman intimo eta mintzajardun arruntak eskaintzen digu, gaur gaurkoz, helduleku sendoena eta oparoena indarberritze saioetarako. Lehen harremanek, etxe-auzo-lagunartea, asko baldintzatzen dute hiztunaren osaera linguistikoa eta hizkuntzarekiko izango duen atxikimendu afektiboa. Garbi dago, hori gerora, elikatu eta sustraitu egin beharko dela, alfabetatuz eta kultura mundura zabalduz, gesaldu eta urtuko ez bada lehen harreman intimo horietan jasotakoa.

Lehen esan dut arnasmuneen ezaugarrien atalean, horien diagnosian, etab., adostasuna dagoela. Beren zentraltasunean, garrantzian eta jorratu beharrekoetan ez hainbeste, dirudienez. Dena den, eztabaidarako oinarri sendoak badaude. Mikel Zalbideren ekarpena funtsezkoa da, eta oinarri sendoak eta aski dokumentatuak jartzen ditu mahai gainean eztabaida horretan.

Utz dezagun horretan eta jarrai dezagun aurrera.

“Nola egin jakingo bagenu ere, kontrako erreakzio-arrisku bizia luke bizitza informal-intimoa arautzeko asmo horrek”. Oso kontuan hartzekoa da aholku hori. Izan ere, sarritan borondate onenarekin egiten dira triskantza handienak. Zein izan daitezke kontrako erreakzio-arrisku horiek? Adibideren bat?

“Teoria landuena eta ebidentzia enpiriko sendoaren eskutik, proba eginez ikasi, zentzuz jokatu”. Proba egin behar da, behin eta berriro... Kontua da proba horiek ebaluatu, jarraipena egin, ondorioak atera, erregistroak eman, etab., egin behar dela, gerora balioesteko eta bide egokiena aukeratzeko. Horretan ez gara oso iaioak. Ekintzak aurrera eramaten bai, baina horien jarraipena egin, ebaluatu eta ondorioak ateratzen asko kostatzen zaigu. Zentzuz jokatzearena oso inportantea deritzot. Atal horretan aipatzen diren zentzu komunak esandako bi ildo horiek oso dira adierazgarriak. a) arnasmuneen autorregulazio-eta belaunez belauneko iraupen-bideak galtzen ez uztea; b) arnasmuneen berariazko indarguneak zaintzea. Indargune horiek identifikatzea garrantzitsua da, tokian tokiko indarguneak identifikatu eta horien berri eman eta lantzen jarraitzea. Berariazko indargune nahikotxo badituzte gaur egun arnasmune askok. Horietaz ohartzea, horiek zaintzea eta hedatzea bada herriko euskaltzale eragileek egin dezaketen lana.

“Bide batezko interbentzioa...”. Gure kasuan hori funtsezkoa dela uste dut. Sarritan, eta euskara elkarte jakinetan ari naiz pentsatzen une honetan, kanpainak, mezuak... zenbat indar eta bitarteko jartzen ditugun horretan. Bien bitartean, oso egingarriak diren gauzak bide batezko interbentzioaren bidez, ez ditugu kontuan hartzen edota ez digute atentzia ematen. Egokia deritzot herrietan bideratzen diren ekintzen erregistroa eramateari, diagnosa egiteari, jakiteko zein hizkuntzatan bideratzen diren aisialdia, herrietako tailerrak, musika eskola... Badago zer pentsatua.

“Zerbitzu eta laguntza-emaile”... laguntza-emaile (zerbitzu-sortzaile, zerbitzugile eta zerbitzu-emaile) bihurtu behar du euskalgintzak. Euskarazko auzo-giroa bermatu eta indartuko duen jokamoldea diseinatu, antolatu eta hezur-mamitu behar da horretarako”. Garbiago esaterik ez dago. Aholku argigarria da herri giroan eragin nahi duen orentzat. Aurrekoaren ildo beretik horko gabeziak eta indarguneak aztertu beharko genituzke eta horren arabera jokatu. Bide batezko euskalgintza hori indartu, alegia.

Arnasmuneen aldeko ekimenak beren neurrira eta neurri egokian planteatzeko iradokizun eta aholkuak, beste behin, iradokitzaileak eta zehatzak dira. Zerbait aipatzekotan “magma sozial horretan txertatu behar da arnasmuneetako euskalgintza” paragrafoa oso kontuan hartzekoa irudituz zait. Arnasmune bertatik abiatzea... Bertan hauspoa.... Ahalduntze prozesu hori errazteko, ezinbestekoa da bertako eragileen arteko koordinazioa. Lehen esandakoaren haritik, zenbait arnasmunetako gazteengan badago kezka hori eta zerbait egin behararen urgentziaz mintzo dira. Arnasmune bertakoek ezagutzen dute hobekien bertako errealitatea eta

**Arnasmuneen
aldeko ekimenak
beren neurrira
eta neurri
egokian
planteatzeko
iradokizun eta
aholkuak, beste
behin,
iradokitzaileak
eta zehatzak
dira.**

**Dokumentuan
deskribatzen
diren arazo
soziokulturalak,
demografikoak
eta beste era
askotako
aldaketa eta
norabideak ez
dira soilik
arnasguneetara
mugatzen.
Orokorragoak
dira.**

horrek edozein planteamendu testuinguru egokiagoan pentsatzeko bideak errazten ditu. Zentzu horretan, lan mardul eta oparo hau tresna paregabea dute edozein ekimen pentsatu eta diseinatzeko.

Behetik gora eta barrutik saiatu behar dela; “bere neurritik” kanpora, kontra-eragingarri bihur litezkeela zenbait ekimen, etab. Horiek eta beste aholku asko ematen dizkigu gauzak nola egin behar diren “hemen eta orain” aipatzean. Oso kontuan hartzeko aholkuak dira.

“Arnasguneak. Etorkizuneko erronkak” jarri dio izenburua lanari Mikel Zalbidek. Dokumentuan deskribatzen diren arazo soziokulturalak, demografikoak eta beste era askotako aldaketa eta norabideak ez dira soilik arnasguneetara mugatzen. Orokorragoak dira. Jaiotza-tasaren arazoa Europa osokoa da, berezitasunak berezitasun⁵. Landa guneetatik metropoliatar, batik bat gazteen emigrazioa ere nahiko orokorra da⁶. Jarduera ekonomikoan eman diren aldaketak eta horrek gizarte-eraketan ekarri dituen konfigurazio berriak, globalizazioak berarekin harremanetarako eta beste gauza askotarako dakartzan ohitura berriak, etab. Landa guneen eta metropoliaren arteko desoreka, eskualdeen arteko desoreka eta artikulazio gabeziak. Horiek eta beste asko ez dira arnasguneetara mugatzen. Ikus Gaindegiak (Euskal Herriko ekonomia eta gizarte garapenerako behategia) adierazle horiek guztiak aztertuz argitaratu dituen txosten eta argitalpenak⁷. Arazo horiei guztiei irtenbideak emateko proposamenak han eta hemen badaude. Kontua da, guk arazo horien interpretazioan aldagai linguistikoa gehitzen diogula. Hizkuntza-komunitatea dugu begi-bistan. Aldaketa horiek guztiek hizkuntza-komunitatean, euskal hiztun komunitatean, eta bereziki arnasguneetakoetan, horiek duten garrantziarengatik, izan duten eta izaten ari diren inpaktua, hain zuzen. Eta arazo horiei aurre egiteko proposamenean hizkuntzaren aldagaia oso kontuan hartzeko aldarria egiten dugu. Hemen ere, arazo orokorragoei tokiko erantzuna eta irtenbidea eman beharko zaielako.

AZKEN OHAR LABURRA

I

Aurreko iradokizun horiek guztiak zertzelada soil dira, puntu jakin batzuetan fokua jarri eta haiek iradokitako burutazioak, hain zuzen. Apunte xumeak. Azpimarra solteak. Izan ere, dokumentua bera oso argia eta osatua delako, esan gabeko gutxi geratzen delako hor.

Dokumentuaren atal eta erreferentzia batzuk lehendik ezagunak izan arren, oso gustura eta adi-adi irakurri ditut, beste behin. Filma onak ikustean bezala, bigarrengo eta hirugarrengo ikustaldietan aurrekoan

oharkabeen pasatutako zerbait edota xehetasun handiagoz zerbaitez konturatzen garen bezala, gai honekin ere, behin eta berriz irakurri arren, beti zerbait berria aurkitu izan dut. Aurkezpen aberatsa eta iradokitzaila iruditu zait. Gauzak ondo kokatzeaz gain, galderen metodologia lagun, dentsitate handiko mamia dago bertan. Arnasguneen inguruko kontuez jantzi nahi duenarentzat eskaintza paregabea da. Iradokitzaila oso. Arnasguneetan zerbait egin nahi duenarentzat ezinbesteko tresna. Formazio saioetarako ere oso baliagarria. EODArekin batera ekimenak pentsatzean kontuan hartu beharreko gidaliburua. Zer egin behar den, nola egin behar den, zer hartu behar den kontuan, zer saihestu... atal horiek guztiak xeheki jorratuak daude. Gai horien inguruan jakin-mina duenak badu nora jo. Niretzat behintzat oso baliagarria da. Eskerrak beraz, beste behin, Mikel Zalbideri bere lanaren emaitza gu denon eskura jartzeagatik, euskara indarberritzeko bideak iradokitzean hain zehatz eta ausarta izateagatik. Esker mila. ●

AIPATUTAKO BIBLIOGRAFIA

- Arrieta, Joxe Austin, 2013. “Berriro eta behin/Euskara dela eta Txillardegi gogoan” Tafalla. Txalaparta argitaletxea.
- BAT aldizkaria, 2016 (3). 100 alea: “Euskararen bilakaera soziolinguistikoa (1981-2011) (II) Erabilera.
- Gaindegia (2018) Euskal Herriko adierazle nagusiak. <http://gaindegia.eus/eu/egiturako-adierazle-nagusiak>.
- Odriozola, Joxe Manuel, 2017: “Nora goaz euskalduntasun honekin?” Donostia. Elkar argitaletxea.
- Zalbide, Mikel, 2001: “Fishman-en HINBE edo RLS” Donostia, graduondoko HIZNET ikastaroaren baitako materiala.

OHARRAK

1. IX Euskal Soziolinguistika Jardunaldiaren barruan, udalerrri euskaldunak eta arnasguneak aztertu ziren. Hasierako aurkezpena Mikel Zalbidek egin zuen, “Arnasguneak. Etorkizuneko erronkak” izan zen bere hitzaldiaren izenburua. Han erabilitako PPTa eta hemengo dokumentu osatua izan ditut oinarri iruzkin hauek egiteko.

2. Joxe Austin Arrietaren “Berriro eta behin/euskara dela eta Txillardegi gogoan” liburuan Joxe Azurmendiren hitzaurrean: “Horregatik “euskaraz bizi” sloganaren garrantzia: gure munduan bizi. Gure mundua berregin eta ostera edukiz bete. Esaera naturalekin bete, kanta, agirakakoekin bezala pena eta laztantasan espresiboekin bete. Gure esperientziaren geure gogoetarekin bete. Gure literatura eta poesiarekin. Geure memoria eta historia eta “mitoekin”. Eta hasteko, hori dena zinez euskaraz bizi den jendearengandik ikasi-“du côté de chez Arroxa”-, ikasi eta ikasi.

Egunero euskaraz bizi den jendearekin nahikoa da ordu batzuk solastea, zure erreperatorioan ez dauden gauza berriak atzematen dituzu beti. Hitzak ere bai (gero hiztegian ez datozenak), baina esamoldeak batez ere. Zuk sekula egingo ez zenituzkeen fraseak. Ezer berezirik ez, nahi baduzu. Edozer gauza modu sinple naturalean esateko moldeak. Sentimendu zailak ere naturalki adierazteko moldeak” (16. eta 17. orrialdeak)

3. Lehendik datozen ohiturei eusteko arazoak badaude sarritan. Arnasguneetako etnokulturaren barruan oso ohiko eta arrunt ziren hainbat ekimen aurrera ateratzeko eginahal bereziak egin behar izaten dira. Taldea osatzea ez da erraza izaten. Bizimolde berriaren ezaugarriek eragin zuzena dute hor ere.

4. Hemen eta hurrengo lerroetan ere Tolosaldeko adibideak jartzen badituz, gertukoena eta gehien ezagutzen dudan eskualdea delako da. Dena den, eta berezitasunak berezitasun, beste eskualde euskaldunetarako ere adibide horiek baliagarriak direla iruditzen zait.

5. Gurean hori larriagoa da. Europako txikienetakoa da, txikiena ez bada. Horrek, belau-naldien arteko katea apurtzea dakar, gizatalde, hiztun komunitate horren jarraikortasunean etena.

6. Horrek herri horren zahartzea dakar. Ikusi besterik ez dago herri askotako konfigurazio demografikoa.

7. Asko dira Gaindegiak argitaratu dituen txosten eta erreferentziak. Horietan deskribatuta daude aipagai izan ditugun aldaketa horien norabidea.